

Parizu, što je dovelo do stvaranja više opcija u pogledu mogućih sekcija koje su trebale biti formirane u okviru Kuće. Godine 1967. unutar VI. sekcije stvoren je projekt EPRASS (*Experimental Program of Advanced Studies in Social Sciences*) s ciljem obrazovanja mladih istraživača. Program je poslije omogućio stvaranje DEA (*Diplôme d'Etudes Avancées*), koja je uz *École des Hautes Etudes en Sciences Sociales* (od 1975) i danas najpostojanija forma istraživanja u mnogim područjima francuskog sveučilišnog sustava.

Priznata u međunarodnim okvirima, Braudelova inovatorska uloga figurirala je kao spona u komuniciranju različitih kulturnih sustava, ali i kao dinamični element u transformacijama funkcija i formi onoga što Gemelli knjige zove "diplomacijom ideja". U tom je smislu njezina knjiga pokušaj stvaranja znanstvene i organizacijske strukture, te analiza promjena u dinamici među kulturnim sustavima. U središtu njezinih razmatranja nije toliko intelektualni slijed Braudelove misli, koliko sustav odnosa koji ga je obilježavao. U njemu su sažeti interesi i mišljenja pojedinih političkih i intelektualnih konjunktura ali i projekti koji su trebali mijenjati postojeće stanje. Istražujući različite razine Braudelova djelovanja, autorica je nastojala pokazati da njegova intelektualna uloga ne odgovara samo ili pretežno onim elementima s kojima ga se obično nastojalo povezati. Braudelova uloga u kulturi dozvoljava definirati jedan model identiteta: identiteta Europe shvaćene ne kao političko-ekonomske jedinice, već kao sustava u kojem surađuju različiti politički i ekonomski polovi; Europe koja, kako je to napisao Braudel "izvlači svoju snagu iz sustava svojih slabosti", odnosno, prema riječima G. Gemelli, "Europa koja živi izvan sebe same, nesposobna zatvoriti svoje ekonomske, političke i društvene krugove u jasno određene granice".

Slaven Bertoša

Otium. Časopis za povijest svakodnevice, 2 (1-2), Zagreb 1994, 82. str.

U proljeće ove godine, uz "iće i piće" u "Starom fijakeru", kako i priliči časopisu koji u naš ozbiljan zanat želi unijeti novu svježinu, radost otkrivanja novih područja istraživanja, a sve učiniti privlačnim, ne samo studentima, nego sada već i širem krugu povjesničara, predstavljen nam je novi broj "Otiuma". "Dokolica", kako bi u prijevodu glasio njegov naslov, ipak samo svojim prvim prilogom i rubrikom "Svaštice" (zapravo prikazi i recenzije), slijedi prvobitno zamišljen put neobavezne, a ipak znanstvene zabave temama svakodnevice.

Iako je članak Nele Lonza objavljen kao prvi, započela bih ipak blokom koji naizgled odskakće od koncepcije časopisa. Metodološki prilozi Mirjane Gross, Michaela Mitterauera i Karla Kasera otkrivaju nam dragocjeni djelić teoretskog promišljanja povijesne znanosti, nove ideje, dvojbe, kritike, napuštene puteve, pokazujući kako je u pozadini svakog istraživanja, koje želi zaslužiti atribut znanstvenog, složena struktura metodoloških pravila, logike i, na žalost ponekad zaboravljane, etike.

Mirjana Gross u članku *Mikrohistorija dopuna ili suprotnost makrohistorije?* razlaže jedan od ključnih problema povijesne znanosti i to ne samo danas: odnos pojedinačnog i općeg, jedinstvenog događanja/osobe i društvenih procesa. Kao odgovor na zasićenost tumačenjima društvenih procesa, demografskog kretanja, gospodarskih zakonitosti, prije dvadesetak godina pojavila se heterogena struja u povijesnim istraživanjima koja je svoju pažnju usmjerila na ono što su opći procesi previdali: maloga čovjeka. Anonimnoj masi i statistici suprotstavila je konkretnog, imenovanog pojedinca iz te iste mase, a dominaciji društvenih procesa zanimanje za to kako se u njima osjeća, što o njima misli, kako im se prilagođava ili ih izbjegava običan čovjek. Potpuno odjeljivanje ipak, kako ističe autorica, nije moguće, jer neke teme, kao npr. mentaliteti ne mogu biti svrstani niti u mikro niti makrohistoriju, a mikrohistorija (ili povijest svakodnevice, iako nisu potpuni sinonimi) pokušava proučiti jednako tako procese, ali iz drugoga očišta, "odozdo", gledano iz položaja malog čovjeka.

Autorica smatra kako je velika je zasluga mikrohistorije što je skrenula pažnju na do tada sporedne ili previdane teme poput emocija, seksualnosti, žena i odnosa između spolova, životne dobi (djetinjstvo, mladost, starost), prehrane, stanovanja, predodžbi, praznovjerja i niza drugih. Okretanje ovim temama bila je ujedino i kritika dotadašnje

historijske znanosti, koja je dopunska područja nalazila uglavnom u sociologiji i ekonomiji, te prevlasti kvantitativnih metoda, a prema kulturnoj historiji (pojam kultura ovdje je shvaćen sveobuhvatno, kao "komunikacija na temelju spleta znakova/simbola, normi, iskustva koji ljudskim grupama smisleno tumače zbilju i time utječu na njihove društvene odnose, na stvaranje kolektivnih životnih oblika, na mentalitete") bliskoj antropologiji i "postmodernim" literarnim teorijama.

Autorica nadalje daje historioografski pregled i prati pojavu i razvoj mikrohistorije u pojedinim zemljama: u Francuskoj od Braudela preko Le Roy Laduriea do Georges-a Dubya i Jacquesa Le Goffa, osvrnula se na radove Lawrencea Stonea, Edwarda Thompsona, Petera Burkea i drugih u Britaniji, Carla Ginsburga u Italiji. Posebnu je pažnju obratila na, do nedavno, izuzetno utjecajnog američkog antropologa Clifforda Geertza, čija je teorija kulture kao sustava simbola, u kojem ne treba tražiti pravilnosti, nego ih interpretirati razumijevanjem i doživljavanjem, dakle ne uopćavanjem većeg broja slučajeva, nego zaključivanje na temelju jednog, prikazanog "gustim opisom" (*thick description*). Mirjana Gross upozorava i na kritiku Geertza, koja dolazi iz redova povjesničara mikrohistorije, a to je da unutar jedne kulture postoje različiti simbolički sustavi (različiti npr. za više staleže ili seljake).

Kratko je prikazan i doprinos Geertzove sljedbenice Natalie Zemon Davis, koja statički antropološki pristup obogaćuje povijesnom dinamikom, te donekle zakašnjela pojava mikrohistorije u Njemačkoj (nazvane *Alltagsgeschichte*, povijest svakodnevnice), koja je ubrzo izazvala žestoke metodološke diskusije između pobornika socijalne historije i nove mikrohistorije.

Unatoč brojnim, jednim djelom opravdanim kritikama, autorica ističe kako je mikrohistorija znatno obogatila našu spoznaju prošle stvarnosti, te smatra da je pred njome i budućnost, iako će vjerojatno u nju ući u donekle izmjenjenom obliku. U svakom je slučaju ona dragocjen doprinos raznolikosti povijesnog istraživanja, a upravo je ovaj pluralitet i neprestendiranje na vječne istine, ono što autorica smatra najznačajnijim u povijesnoj znanosti.

Michael Mitterauer iz Instituta za društvenu i gospodarsku povijest u Beču (ISGP), od 1973. profesor na Bečkom sveučilištu, jedan od najznačajnijih povjesničara obitelji danas, autor je članka "Ja u povijesti...povijest u Ja". *Popularna autobiografika i obrazovni rad*. U njemu sabire vlastita iskustva kao pokretača izuzetnog projekta: sabiranja životopisa malih ljudi, zamišljene kao zbirke izvora za socijalnu povijest 20. stoljeća. Metoda poznata kao *oral history* bila je u ranim sedamdesetim godinama pravo otkriće za povjesničare, koji su u njoj, s pravom, naslutili izuzetne mogućnosti, koje tradicionalni povijesni izvori nisu pružali. Mitterauer težište stavlja na novije razvojne tendencije, koje je odredilo dosadašnje iskustvo njegovog Instituta pri prikupljanju materijala za "Dokumentaciju životopisa na ISGP" (kada je članak objavljen bilo je sakupljeno preko 800, a danas već preko 1000 rukopisa), te na etičku komponentu ovakovog načina sabiranja podataka. Naime, ovdje se radi sa živim ljudima, pa su se uz pozitivne efekte (samospoznavanja, psihološko rasterećenje, druženje, osjećaj vrijednosti), javljali i negativni (mogućnost izrabljivanja, medijska izloženost, osjećaj napuštenosti nakon završene serije razgovora). Dio ovih negativnih popratnih pojava izbjegnut je postupkom koji sada prevladava, a to je ne više razgovor, nego poticanje kazivača da sam napiše svoj životopis. Uz to što je tehnički lakše arhivirati i koristiti tekst nego tonski zapis, izbjegava se moguća opterećujuća vezanost s osobom koja nam priča svoj život. Opasnost od izrabljivanja otklanja se isticanjem kako treba pisati prvenstveno za sebe ili za svoju obitelj, a ne za javnost ili objavljivanje.

Mitterauer je ukazao i na dodatnu dimenziju koju je ovo istraživanje dobilo proširujući se preko drugih znanstvenih i obrazovnih institucija. Decentralizirani proces u kojem je njegov Institut, nakon tečaja kojim su osposobljavani voditelji radionica, često gubio kontakte s krajnjim događanjima i potencijalnim povijesnim izvorima, postao je širok obrazovni proces, u kojem je velik broj ljudi raznih generacija (jedna od ideja je povezivanje grupa djece ili omladine sa starijima) osvješčivala povijest i pronalazila svoje mjesto u njoj, te neke povijesno uvjetovane datosti u sebi, odn. kroz komunikaciju sudionici su tražili vlastiti identitet.

Autor završava s nekim općepriznatim vrijednostima ove metode, a to je prilika za uvid i novo vrednovanje subjektivnosti, pristup kolektivnom načinu razmišljanja, stavovima, spoznajama i ponašanju, koje drugi izvori vrlo teško pružaju. Vrijednost potvrđuje često citiranje u znanstvenim, i to ne samo povijesnim, radovima.

Karl Kaser u članku *Privatni život u jugoistočnoj Europi* razmatra vrijednost dviju teorija, one Norberta Eliasa i Hansa Petera Duerra, te njihovu primjenjivost na istraživanje privatnog života u ovom djelu Europe. Uspoređujući ove dvije utjecajne teorije, Kaser se priklanja Duerrovoj. Elias naime u svom klasičnom djelu o civilizaciji, objavljenom još tridesetih godina našega stoljeća (*Über den Prozess der Zivilisation. Soziogenetische und psychogenetische Untersuchungen*) tvrdi kako je današnja civilizacija stvarana na kasnosrednjovjekovnim dvorovima zapadne Europe od kuda se širila u niže slojeve i druge zemlje. Karakterizira je sve veće prikrivanje osjećaja i kontroliranje ponašanja. Uzroke Elias vidi u sve većoj podijeli rada, koja je ujedino značila i veću međuzavisnost, a s time i potrebu za pojačanim normiranjem ponašanja i iskazivanja osjećaja. Drugi je uzrok, prema Eliasu, pojava moderne države, a s njom i pojma javnosti i do tada nepoznate podjele na privatno i javno.

Duerrova se teza suprotstavlja Eliasovoj tvrdnjom kako su i u tradicionalnim, "lokalnim" društvima ljudi upleteni u gustu (ako ne i gušću nego danas) mrežu veza i zavisnosti, te da je kategorija privatnosti zapravo ljudska konstanta.

Kaser zaključuje kako je Eliasova teorija primjenjiva samo za zapadnu Europu, dok je za istraživanje njene jugoistočne regije daleko pogodnija Duerrova, ili neka druga otvorena teorija, koja ostavlja prostor različitim kulturama.

Vratimo se na prilog Nele Lonza *Svakodnevica Kneževa dvora u Dubrovniku u 18. stoljeću*, u kojem autorica gotovo teatarskim zahvatom sagledava svakodnevnicu Dubrovnika kroz prostor jedne zgrade. Zahvaljujući njenoj višestrukoj namjeni, dobiveni je presjek odrazio ponašanje različitih društvenih grupa, čiji se život, barem nakratko, vrtio oko nje. Nakon što nam je približila funkciju i izgled pojedinih prostora, autorica podrobno analizira i sustav okrepe prilikom sjednica ili svečanosti, te problem rješavanja izmeta. Posebno je poglavlje posvećeno onima koji su i živjeli u Dvoru: kneževoj obitelji, ključarevoj, te zatvorenicima. Pred nama na potpuno novi način oživljava jedan isječak prošlosti, sa svim svojim zvukovima, mirisima, zimskom hladnoćom i nesnosnim ljetnim vrućinama, isprepliće se javni život ljudi koji ovamo dolaze po nekom poslu, ili pak duže borave u zatvoru, s privatnim onih koji tu stanuju.

U bloku Svaštice istakla bih prikaz novopokrenutog slovenskog časopisa *Zgodovina za vse* (Celje, 1994), tematski sličnog *Otiumu* (autor Zdenka Janeković-Romer), te opsežan prikaz knjige Winfrieda Schulzea (ur.), *Sozialgeschichte, Alltagsgeschichte, Mikro-Historie* (Gottingen, 1994) iz pera Nevena Budaka. U knjizi je objavljena zanimljiva diskusija šestoro autora o metodološkim tendencijama na početku devedesetih godina. Analizirane su vrijednosti povijesti svakodnevnice, posebno preispitivanje odnosa događaja i struktura, upućivanje na neformalne odnose moći, kulturne činitelje povijesti, sumnja u mit o povijesnom razvoju (Wolfgang Hardtwig), njene perspektive nakon prijelomne 1989. godine, koja je pokazala važnost transnacionalne politike, pa bi makroanaliza mogla potisnuti mikroanalizu, političko-moralni angažman povjesničara dosadašnje estetiziranje, dok bi se kulturna historija manje vezala uz povijest svakodnevnice, a više analizirala kao podloga društveno-gospodarskih procesa (Jürgen Kocka). Neke prednosti mikrohistorije brani Hans Melick, koji priznaje da je njen veliki nedostatak u nemoćnosti korištenja komparativne metode, a Uta Daniel upozorava na "metodološki fetišizam", odnosno precijenjivanjem uloge metode, koja tako postaje sama sebi svrhom i glavnim mjerilom istinitosti prošlih događanja.

Umjesto zaključka iskrena preporuka: obavezno pročitati.

Suzana Leček

Otium. Časopis za povijest svakodnevice, 2 (3-4), Zagreb 1994, 97. str.

Iznenadujuće brzo za naše prilike, pojavio se pred nama novi broj *Otiuma*. Svega nekoliko mjeseci trebalo je da se javnosti predstavi nastavak ovog sve ambicioznijeg rada, o čemu svedoče i nova, međunarodno poznata i priznata imena u uredništvu (Michael Mitterauer, Ludwig Steindorf, Karl Kaser, Sarah A. Kent), sve veći broj priloga koji pristizu na njegovu adresu, te pokušaj da se otvori put objavljivanju i na stranim jezicima (prilog K. Kasera na engleskom).

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY

INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

28

ZAGREB

1995.

Izdavač: **ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

REDAKCIJA:

Branka BOBAN, Neven BUDAK, Mirjana GROSS, Franko MIROŠEVIĆ,
Štefica POPOVIĆ, Nikša STANČIĆ, Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

Adresa uredništva: Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Zagreb, Krčka ul. 1

tel.: 385 01 519 044 fax: 385 01 513 834

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo
znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu fizičku i tehničku
kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobo-
đen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike
Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.

ZA IZDAVAČA:
Ivo GOLDSTEIN

DESIGN NASLOVNICE:
Iva MAKVIĆ

**PRIJEVOD SAŽETAKA NA
NJEMAČKI JEZIK:**
Marina DENONA-KRSNIK

PRIPREMA ZA TISAK:
Hrvoje STANČIĆ

TISAK:
KRATIS
Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u siječnju 1996. godine